

Muzyczna podróż w czasie w poezję Pokolenia Kolumbów

Scenariusz zajęć powstał w ramach zadania
„Muzyczna podróż w czasie w Poezję Pokolenia Kolumbów”
realizowanego przez Fundację Pokolenia Kolumbów,
dzięki dofinansowaniu Narodowego Centrum Kultury
z programu Kultura – Interwencje 2021.

Temat lekcji: Zanim wybuchła wojna – „Znów wędrujemy” K. K. Baczyńskiego.

Czas trwania:
45 minut

Grupa docelowa:
uczniowie VII i VIII klasy szkoły podstawowej

Materiały do zajęć:

- komputer z głośnikami i dostępem do internetu;
- projektor multimedialny i ekran;

Materiały dydaktyczne:

- scenariusz;
- utwór muzyczny w wykonaniu Grzegorza Turnaua lub recytacja Macieja Zakościelnego;
- załącznik 1: wiersz Krzysztofa Kamila Baczyńskiego „Znów wędrujemy”;
- załącznik 2: kim są Kolumbowie?
- trailer filmu „Baczyński”.

Cel lekcji:

Celem lekcji jest poznanie biografii Krzysztofa Kamila Baczyńskiego oraz opisanie doświadczenia przedstawiciela pokolenia Kolumbów tuż przed wybuchem II wojny światowej.

Autorka scenariusza:
Jolanta Wróblewska

1. Zamiast wstępu – słuchamy (5 minut)

Prosimy uczniów, aby zamknęły oczy i posłuchały nagrania. Odtwarzamy utwór K. K. Baczyńskiego „Znów wędrujemy” w wykonaniu Grzegorza Turnaua:

https://www.youtube.com/watch?v=_RQP_VXmDqE
[dostęp: 21.09.2021].

Zamiennie możemy także odtworzyć uczniom fragment wieczoru poetyckiego „Muzyczna podróż w czasie w poezję Pokolenia Kolumbów” i recytację wiersza przez Macieja Zakościelnego:

https://www.youtube.com/watch?v=LoSaw_4LRBY
fragment od 39:16 [dostęp 21.09.2021].

Po wysłuchaniu utworu prosimy uczniów o opisanie emocji, które im towarzyszyły podczas słuchania.

2. Wędrowiec i wędrownica – praca z tekstem (15 minut)

Rozdajemy uczniom tekst utworu (Załącznik 1), a następnie prosimy część klasy o sporządzenie mapy myśli do pytania 1., pozostali uczniowie robią dokładnie do samo do pytania 2.

Pytanie 1.

Opisz wędrowca. Jaki jest ten człowiek?
Jakie emocje mu towarzyszą?

Przewidywane odpowiedzi do Pytania 1.:

- człowiek, który zabiera w drogę innych „znów wędrujemy”;
- wnikliwy obserwator;
- kontemplator;
- piewca przyrody; dostrzega jej piękno;
- wrażliwy;
- ma bogatą wyobraźnię;
- szczęśliwy;
- spokojny; czuje się bezpiecznie;
- bez troski;
- czuje się błogo;
- wraca do dzieciństwa.

Pytanie 2.

Opisz krajobraz - świat,
który dostrzega wędrowiec.

Przewidywane odpowiedzi do Pytania 2.:

- wędruje przez ciepły kraj;
- przyjemny, pełen rozkoszy;
- szczęśliwe miejsce;
- panuje tu spokój, ukojenie;
- to bezpieczne dla człowieka miejsce;
- krajobraz jest sensualny, działa na wiele zmysłów;
- bajkowy; zjawiskowy;
- magiczny;
- ciekawy, bez monotoni i nudy;
- to miejsce pozbawione grozy, a śmierć jest czymś naturalnym, nieodzownym elementem życia, wpisuje się w cykl życia.

Na zakończenie tej części lekcji prosimy uczniów o odczytanie swoich notatek. Uczniowie w zeszycie kończą zdanie: Utwór „Znów wędrujemy” to ...

3. Powrót do raju (15 minut)

Rozpoczynamy dyskusję wokół pytania: Czy kraina opisana w utworze K.K. Baczyńskiego istnieje? Możemy wyświetlić zdjęcia, obrazy, które są ilustracją RAJU, EDENU, ARKADII. Tę część lekcji kończy rozmowa z uczniami, która ma dać odpowiedź na pytania:

Dlaczego Baczyński stworzył taki obraz świata?

W jakich sytuacjach człowiek tworzy taki bezpieczny świat? Jak można to zrobić?

Przewidywane odpowiedzi, np.:

- żeby choć na chwilę poczuć się bezpiecznie;
- dla odpoczynku od zgiełku świata współczesnego;
- pozwala uniknąć problemów;
- to schronienie, ucieczka;
- to rodzaj ucieczki we własny świat imaginacji;
- itd.

W tym momencie możemy uczniom przedstawić najważniejsze informacje z życia autora tekstu. Np.

Poeta urodził się w 1921 roku w Warszawie. Od 1933 roku uczęszczał do Państwowego Gimnazjum im. Stefana Batorego, gdzie w 1939 roku uzyskał świadectwo dojrzałości. Od 1940 roku publikował konspiracyjne tomiki wierszy, m.in. pod pseudonimem Jan Bugaj. Od 1942 roku studiował polonistykę na tajnych kompletach Uniwersytetu Warszawskiego. Przeszedł przeszkolenie wojskowe. W 1942 roku ożenił się z Barbarą. Zginął 4 sierpnia 1944 roku, na początku Powstania Warszawskiego. Jego żona, która była w ciąży, zginęła we wrześniu 1944 roku. Baczyński to przedstawiciel pokolenia Kolumbów, czyli ludzi, dla których okrutne czasy wojny to doświadczenie pokoleniowe.

Można zaproponować uczniom przeczytanie tekstu „Kim są Kolumbowie?” (Załącznik 2) i sporządzenie na jego podstawie krótkiej notatki do zeszytu.

Dopełnieniem tej części lekcji może być obejrzenie traileru do filmu „Baczyński”:

<https://www.filmweb.pl/video/Zwiastun/Baczy%C5%84ski+Zwiastun+nr+1-30038> [dostęp: 21.09.2021].

Pytamy również uczniów, czy te informacje biograficzne i świadomość, że utwór został napisany na rok przed wybuchem II wojny światowej, w której zginął K. K. Baczyński, zmienia ich interpretację tego tekstu.

4. Geneza utworu (10 minut)

Na koniec lekcji informujemy uczniów o mało znanym epizodzie z życia K.K. Baczyńskiego.

Poeta dwukrotnie, w 1937 i 1938 roku, przebywał w Dalmacji (np. napisał wiersz pt. „Dalmacja”), na wyspie Šolta, w miejscowości Nečujam, gdzie odpoczywał, mieszkał i tworzył. To wyjątkowo ciche i spokojne miejsce, to tu kształtowała się jego wrażliwość na piękno. Opisywał w swoich wierszach przyrodę, turkusową zatokę, którą widział z okien swojego miejsca zamieszkania. Powstałe w tym miejscu wiersze są pełne spokoju, optymizmu, zupełnie inne niż te, które pisał już podczas wojny. W 2015 roku odsłonięto pamiątkową tablicę poświęconą Baczyńskiemu.

Źródło: B. Figurniak, Baczyński: Szczęśliwe drogi i tajemnica Zatoki Siedmiu Kaszteli,

<https://naszemiasto.pl/baczyński-szczesliwe-drogi-i-tajemnica-a-siedmiu/ar/c13-4509012> [dostęp: 21.09.2021].

Możemy pokazać uczniom również zdjęcia pokazujące krajobraz Dalmacji, wyspę Šolta lub fotoleraj z odsłonięcia pamiątkowej tablicy:

<https://naszemiasto.pl/krzysztof-kamil-baczynski-uhonorowany-w-dalmacji/ar/c13-4529366> [dostęp: 21.09.2021].

Na koniec zastanawiamy się z uczniami, dlaczego czytając ten tekst, słuchając jego wykonania muzycznego, podobnie jak podmiot liryczny (schowany za światem przedstawionym w wierszu) uspokajamy się i czujemy się komfortowo? Np.

- zastosowanie liczby mnogiej powoduje, że uczestniczymy w wędrówce bohatera;
- klamra kompozycyjna (sformułowanie „znów wędrujemy”) podkreśla współuczestnictwo w tej wędrówce;
- bogactwo środków stylistycznych (barwne epitety, metafory i porównania) działa na nasze wszystkie zmysły, a opisywany obraz jest bardzo sensualny itd.

Zatem znając kontekst powstania utworu „Znów wędrujemy” dostrzegamy, że K. K. Baczyński opisał w wierszu swoje doświadczenie obcowania z krajobrazem śródziemnomorskim, który jest zupełnie inny niż nasz polski krajobraz. Dla poety z pewnością było to fascynujące doświadczenie, które odrywało go od problemów nadchodzącej wojny, o której już się mówiło w Polsce, a ludzie przeczuwali nadchodzący czas grozy. Być może pisanie wierszy i poznawanie nowej przestrzeni było dla niego swoistym powrotem do czasu, w którym czuł się bezpiecznie i szczęśliwie. Stąd początek utworu – „znów wędrujemy” dowodzi, że to powrót, choćby w sensie mentalnym do np. czasu dzieciństwa, do rajów.

Załącznik 1. Krzysztof Kamil Baczyński „Znów wędrujemy” (1938)

Znów wędrujemy ciepłym krajem,
malachitową łąką morza.
Ptaki powrotne umierają
wśród pomarańczy na rozdrożach.

Na fioletowoszarych łąkach
niebo rozpina płynność arkad.
Pejzaż w powieki miękko wsiąka,
zakrzepła sól na nagich wargach.

A wieczorami w prądach zatok
noc liże morze słodką grzywą.
Jak miękkie gruszki brzmieje lato
wiatrem sparzone jak pokrzywą.

Przed fontannami perłowymi
noc winogrona gwiazd rozdaje.
Znów wędrujemy ciepłą ziemią,
znów wędrujemy ciepłym krajem.

Załącznik 2. Kim są kolumbowie?

Kolumb - zwykle w lm.: kolumbowie, pokolenie kolumbów - książkowe określenie osób (w szczególności: poetów, literatów, artystów) urodzonych w pierwszych latach istnienia niepodległej Polski, których młodość przypadła na lata II wojny światowej

Źródło: hasło KOLUMB,
<https://sjp.pl/kolumbowie>, [dostęp: 18.09.2021].

Pokolenie, które odkryło koszmar "Kolumbowie. Rocznik 20" ukazał się w 1957 roku. Książka o Armii Krajowej i jej młodych żołnierzach, oparta na opowieściach najbliższych przyjaciół pisarza, natychmiast przyniosła mu ogromną popularność. Tylko do 1989 roku miała 23 wydania. Wprowadzono ją na listę lektur szkolnych, a w 1970 roku na podstawie części książki Janusz Morgenstern wyreżyserował serial "Kolumbowie" według scenariusza Romana Bratnego. Powieść przetłumaczono na kilkanaście języków, trafiła nawet do Republiki Południowej Afryki.

W 1971 roku Roman Bratny opowiadał w Polskim Radiu o masie listów, które dostał od czytelników "Kolumbów". – Często były to listy od ludzi, którzy właśnie kończyli lekturę. Pisali, że przez dwa dni nie wychodzili z domu. Zgłaszali pretensje, że skrzywdziłem jakiegoś bohatera, że nie w ten sposób powinny się zakończyć jego losy i przedstawiali swoje wersje. Były też listy osób utożsamiających się z jakąś postacią – wspominał.

Tytuł powieści zaczerpnął autor od wojennego pseudonimu Krzysztofa Sobieszczańskiego "Kolumba", który z kolei bazował na nazwisku Krzysztofa Kolumba, włoskiego żeglarza i odkrywcy. Za tym znaczeniem kryje się jednak także rozbudowana metafora dotycząca losu młodzieży sportretowanej w książce. Pokolenie Kolumbów jest zdaniem Romana Bratnego pokoleniem odkrywców.

– Tej generacji świat odkrył całe swoje okrucieństwo, bezmiar grozy, którą niosła ze sobą ostatnia wojna – mówił pisarz w 1970 roku w rozmowie z Jerzym Pytlakowskim. – Z drugiej strony ta generacja została skonfrontowana nagle z nowym światem pojęć, idei i wartości, które dotarły do nas wraz z socjalizmem. To podwójne odkrycie, podwójne zaskoczenie, podwójna konieczność wchodzenia w świat pełen tajemnic, niedoświadczony przez poprzednie generacje – stwierdził."

Źródło: Sukces i klątwa. Roman Bratny w cieniu Kolumbów,
<https://www.polskieradio.pl/39/156/Artykul/2559358,Sukces-i-klatwa-Roman-Bratny-w-cieniu-Kolumbow> [dostęp: 18.09.2021].